

Katedra: Pedagogiky a psychologie

Studijní program: Pedagogika volného času

Studijní obor: Vychovatelství

**Obavy dětí z pobytu v přírodě:
hodnocení vlivu letního dětského tábora**

**Children's concerns from staying outdoors:
evaluation of an impact of a children's summer camp**

Bakalářská práce: 12–FP–KPP–27

Autor:

Tereza Foffová

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Jan Činčera, Ph.D

Konzultant: PhDr. Jan Činčera, Ph.D

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
43	2	1	9	33	2

V Liberci dne: 16.4.2013

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Tereza Foffová**
Osobní číslo: **P10000071**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Pedagogika volného času**
Název tématu: **Obavy dětí z pobytu v přírodě: hodnocení vlivu letního dětského tábora.**
Zadávající katedra: **Katedra pedagogiky a psychologie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Vyhodnotit, zda účast dětí na letním táboře v přírodním prostředí vede ke snížení jejich obav z pobytu v přírodě.

Požadavky:

Zpracovat návrh programu letního tábora o délce nejméně deseti dní.

Realizovat program se skupinou nejméně 40 dětí ve věku 10-15 let.

Provést dotazníkové šetření před a po programu, následně vyhodnotit zpracovaná data.

Interpretovat výsledky s použitím souvisejících domácích a zahraničních prací.

Metody:

Kvantitativní výzkum s pomocí dotazníku zadávaného před a po ukončení programu.

Nestrukturované pozorování.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

- 1) KRAJHANZL, Jan. Charakteristika osobního vztahu k přírodě: úvod do teorie a pojmosloví. Univerzita Karlova v Praze, 15-12-2010. Dizertační práce. Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Vedoucí práce Lenka Šulová.
- 2) CHRÁSKA, Miroslav. Úvod do výzkumu v pedagogice : základy kvantitativně orientovaného výzkumu. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0765-5.
- 3) ČINČERA, Jan. Vliv pobytového programu o Jizerských horách na proenvironmentální postoje a hodnoty. Envigogika. 2011, VI, č. 3. Dostupné z: <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/cz/recenzovane-clanky/2011/envigogika-2011vi3/604-vliv-pobytoveho-programu-o-jizerskych-horach-na-proenvironmentalni-postoje-a-hodnoty>.
- 4) CHEN-HSUAN, Cheng, Judith MONROE, Martha C. Connection to Nature: Children's Affective Attitude Toward Nature. Environment and Behavior. 2012, roč. 44, č. 7, s. 31-49.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jan Činčera, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2012

Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2013

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.

děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.

vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2012

Čestné prohlášení

Název práce: **Obavy dětí z pobytu v přírodě: hodnocení vlivu letního dětského tábora**

Jméno a příjmení autora: Tereza Foffová

Osobní číslo: P10000071

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložila elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedla jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 16. 4. 2013

Podpis: _____

Poděkování

Ráda bych poděkovala všem, kteří se podíleli na tvorbě této bakalářské práce.

Především mému vedoucímu práce PhDr. Janu Činčerovi za odborné vedení, ochotu při konzultacích a praktické rady při psaní.

Dále patří poděkování Mgr. Martě Zítkové, která mi umožnila realizovat výzkum na letním táboře ZŠ Meziměstí. Její ochota spolupracovat mi pomohla k hladšímu průběhu výzkumného šetření.

V neposlední řadě patří velké poděkování mé rodině a přátelům, kteří mi byli oporou a s pochopením mě doprovázeli na mé cestě studiem.

Anotace

Práce zkoumá, jak pobyt dětí na letním táboře může ovlivnit jejich obavy z přírody.

V první části vymezuje základní pojmy, které se vážou k tvorbě vztahu dětí k přírodě tj. environmentální výchovu a jedno z klíčových témat, kterým je environmentální senzitivita. Následně práce porovnává výzkumy ve vztahu k přírodě v domácí i zahraniční literatuře.

Závěr teoretické části práce uvádí volnočasová hnutí, jejichž souhrnným cílem je výchova člověka skrze přírodu.

V praktické části je zkoumán vliv dětského tábora. Práce popisuje táborový program z hlediska možnosti kontaktu účastníků s přírodou. Navazuje vyhodnocení dotazníkového šetření, provedeného před zahájením a měsíc po ukončení letního tábora.

V závěrečné diskuzi poukazuje na možné proměnné, které mohly ovlivnit získané výsledky a porovnává je s obdobnými výzkumy.

Klíčová slova:

vztah k přírodě, environmentální výchova, environmentální senzitivita, volnočasová hnutí, letní dětský tábor, obavy dětí z přírody

Annotation

This thesis describes how staying at summer camps can affect child's fear of nature.

First part of the thesis defines elementary terms about development of children's relationship towards nature i.e. environmental education and one of the key features, which is environmental sensitivity. Then the thesis compares different studies of relationship towards nature in czech and foreign literature.

The conclusion of the theoretical part presents free-time movements which are mainly about one's education through nature.

In the practical part an influence of children camp is researched. Description of camp's programme is presented from the possibility of contact with nature. Next is an evaluation of the questionnaire which was filled-out before the commence of the camp and one month after the camp finished.

In the concluding discussion the thesis remarks several variables which might have affected the output results and confronts them with similar researches.

Key words:

relationships to nature, environmental education, environmental sensitivity, free-time movements, children's summer camp, children's concerns from staying outdoors

Obsah

1 Vztah k přírodě.....	10
1.1 Vztah dětí k přírodě.....	10
1.2 Výzkumy vztahu k přírodě v zahraničí a v České republice.....	13
1.3 Letní dětské tábory jako cesta ke vztahu dětí k přírodě.....	16
2 Vyhodnocení vlivu letního dětského tábora na obavy dětí z přírody.....	25
2.1 Letní dětský tábor ZŠ Meziměstí.....	25
2.2 Kontakt dětí s přírodou na letním dětském táboře ZŠ Meziměstí.....	26
2.3 Cíle a metodika výzkumu.....	29
2.4 Prezentace výsledků.....	30
2.5 Diskuse.....	35
3 Závěr.....	36

Seznam zkratek

- EVVO – environmentální vzdělávání, výchova a osvěta
- ES – enviromentální senzitivita
- LMM – liga lesní moudrosti
- MŽP – Ministerstvo životního prostředí
- OB – Outward Bound
- PŠL – Prázdninová škola Lipnice
- RVP – rámcový vzdělávací program

Úvod

Současná generace dětí je poznamenána tzv. *ztrátou vztahu k přírodě*, neboli *odcizením se přírodě*. Moderní svět nabízí dětem plno dostupných technologií a děti tak poznávají přírodu skrze „okno“, ať už máme na mysli okno budovy, nebo počítače. Toto téma je aktuální a pedagogové i environmentalisté na něj poukazují v mnoha výzkumech a pracích. Nedostatečný kontakt s přírodou může mít více dopadů, než si dokážeme představit. Mnoho odborníků poukazuje na fyzické i psychické potíže dětí způsobené nedostatečným kontaktem s přírodou.

Řešením tohoto problému může být *environmentální výchova*, jejímž cílem je mj. rozvíjení tzv. environmentální senzitivity, čili vztahu k přírodě. Přestože environmentální výchovu lze realizovat v jakémkoliv prostředí, pro rozvíjení environmentální senzitivity jsou klíčové oblasti neformální výchovy. Volnočasová hnutí, jako je např. *Skauting*, *Liga Lesní Moudrosti*, *Hnutí Brontosaurus* a další, která vychovávají člověka pro přírodu a skrze přírodu a pomáhají mu tak vytvořit osobní vztah k přírodě. Podstatný vliv na vytvoření vztahu k přírodě mají ale i rodiče a především rodinné hodnoty.

Ve své práci uvádím základní pojmy a také výzkumy zabývající se vztahem k přírodě. Porovnávám danou problematiku s domácí a zahraniční literaturou. Protože jedním z prostředků k rozvíjení vztahu k přírodě mohou být volnočasové pobytové programy dětí v přírodě, rozhodla jsem se ve výzkumné části své práce zjistit, zda absolvování letního tábora může vést ke snížení obav dětí z pobytu v přírodním prostředí. V rámci práce jsem proto realizovala táborový program se skupinou dětí ve věku od 12 do 15 let a současně provedla dotazníkové šetření před zahájením táborového programu a po jeho absolvování.

Předpokládám, že získané výsledky mohou obohatit diskusi o strategiích k rozvíjení environmentální senzitivity i o významu pedagogiky volného času v kontextu environmentální výchovy.

1 Vztah k přírodě

Člověk je součástí přírody, jako kterékoliv zvíře nebo rostlina. Pozitivní vliv přírody na lidské zdraví potvrdila již řada výzkumů. V přírodě může člověk nalézt klid a načerpat nové síly. I přesto výzkumy prováděné především v Americe ukazují, že většina lidí nevyužívá např. městské parky, ani když bydlí v jejich těsné blízkosti. Američtí učitelé ekologické výchovy zaznamenali, že některé děti, na výletech do přírody, pocítují negativní pocity. Zejména strach z lesa, obavu z divokých zvířat, z hmyzu a pavouků.

Příroda se pro ně stává děsivou, nechutnou a nepohodlnou (Koucká, 2006).

Odpověď na příčiny tohoto problému můžeme najít v souvislosti ve vztahu člověka, tedy i dětí k přírodě.

Librová (in Koucká 2006) poukazuje na jisté ohrožení vztahu současných dětí k přírodě, a to především na základě většího strachu dnešních rodičů o své potomky. Těžko snášejí, když nemají své děti pod dohledem a podporují tedy spíše hru v interiéru, nežli venku.

Až postupem času se odhalí jaké „škody“ takové jednání dětem způsobuje.

1.1 Vztah dětí k přírodě

Americký publicista *Richard Louv* je autorem populární knihy *Last Child in the Woods* (2008), která rozpoutala debatu o ztrátě vztahu k přírodě jak v západních zemích, ale i v České republice.

Upozorňuje na nedostatek možnosti pobývat v přírodě u současné dětské generace, což se projevuje jako tzv. ztráta vztahu k přírodě (*nature - deficit disorder*), za jehož znaky se považuje:

- *menší používání smyslů*
- *potíže s pozorností*
- *vyšší míra fyzických i duševních onemocnění*

Projevuje se u jednotlivce, rodiny i komunity a může mít vliv na chování lidí žijících ve městech.

Podle Louva je problém ztráty vztahu k přírodě způsobený nedostatečným kontaktem s přírodou, což má vliv jak na fyzický, tak psychický vývoj dětí.

Zdůrazňuje zde potřebu přímého kontaktu dětí s přírodou pomocí neorganizovaného pobytu v ní. Děti by však neměly pobyt v přírodě vnímat jako další nabídku činnosti ve volném čase, ale jako základní lidskou potřebu, jako je například potřeba jídla či spánku.

Přestože vztah k přírodě není jediným cílem environmentální výchovy, je často považován za jeden z jejích hlavních cílů.

V České republice je vztah k přírodě zakotven v tzv. doporučených očekávaných výstupech *Environmentální výchovy v základním vzdělávání* vydaných Výzkumným ústavem pedagogickým (2011a, 2011b) a je jednou z klíčových oblastí průřezového tématu *environmentální výchova*.

Podle nich je jedním z klíčových témat environmentální výchovy tzv. *environmentální senzitivita*..

V textu se environmentální senzitivitou rozumí „*citlivost, vztah a empatie vůči přírodě a životnímu prostředí, včetně citlivého vztahu ke zvířatům a rostlinám. Je základním předpokladem k projevení zájmu učit se o životním prostředí, mít o něj starost a podnikat kroky k jeho ochraně*“ (Metodický portál VÚP, 2013).

Pro její rozvoj se doporučuje zabezpečit žákům *častý kontakt s přírodou* a prostor pro samostatné interakce s přírodou a pro její poznávání, což mohou podporovat *pobytové akce*, nebo *vhodně řešená školní zahrada* (Metodický portál VÚP, 2013) .

Podobně, pouze s jinou terminologií, se *vztahem k přírodě* zabývá vymezení cílů EVVO zpracované pracovní skupinou při MŽP a přijaté v roce 2011.

Dokument stanovuje tzv. **rámcové cíle EVVO**. Jedním z nich jsou i kompetence ve vztahu k přírodě.

Podle nich by programy EVVO měly rozvíjet kompetence pro environmentální odpovědné chování v následujících oblastech:

- *vztah k přírodě*
- *vztah k místu*
- *ekologické děje a zákonitosti*
- *environmentální problémy a konflikty*
- *připravenost jednat ve prospěch ŽP*

Pro každou oblast je stanoveno ještě několik rámcových cílů.

Vztah k přírodě má tyto rámcové cíle:

- *potřeba kontaktu s přírodou*
- *schopnost přímého kontaktu s přírodním prostředím*
- *citlivost k přírodě*
- *reflexe různých pohledů na přírodu*
- *ujasňování si vlastních hodnot a postojů* (Envigogika, 2012).

Environmentální senzitivita podle Chawlové (1998) představuje *klíčovou predispozici k projevení zájmu učit se o životním prostředí, cítit o něj starost a podnikat kroky k jeho ochraně.*

Na rozvíjení senzitivity dále mají vliv i faktory jako například *referenční osoby* (v předškolním věku zejména rodiče nebo učitelé), *členství ve volnočasových organizacích* či *místo v přírodě, které děti považují za své.*

V českém kontextu se touto problematikou zabývají zejména *Krajhanzl, Činčera, Jančaříková a Franěk.*

Krajhanzl (2010) do své interpretace vztahu k přírodě zahrnuje také environmentální senzitivitu, kterou definuje jako *vnímavost a všímavost k přírodnímu světu: takový člověk „spatří a uslyší to, co mnozí míjejí, ucítí a pocítí to o čem druzí nemívají ponětí“.*

Environmentální senzitivitu vnímá jako symbiotický vztah mezi přírodou a člověkem: *ona si bere jeho pozornost a na oplátku mu dává řadu prožitků a zážitků.*

Naopak člověk s *nízkou environmentální senzitivitou* má potíže se na přírodu soustředit a vybaví si jen málo přírodních detailů.

Činčera (2012) dodává, že toto pojetí je poněkud užší, ale souhlasí s autorem, že *vnímavost vůči přírodě představuje důležitou složku environmentální senzitivity „a právě schopnost jedince zaznamenat a reflektovat okolní přírodu může být důležitým indikátorem kvality programu, který má za cíl environmentální senzitivitu rozvíjet“.*

Jančaříková (2009) dává pojmu environmentální senzitivity poněkud konkrétnější obsah a vychází z *klíčových kompetencí* vytyčených v RVP, které je možné na environmentální senzitivitu vztáhnout: *kompetence k učení, k řešení problémů, komunikativní kompetence, sociální a personální, občanské a pracovní.*

Dále uvádí, že environmentální senzitivita není vázána pouze na přírodovědné vzdělání, ale vysokou míru environmentální senzitivity mohou mít výtvarníci, hudebníci, nebo spisovatelé.

Podle Fraňka (2004) environmentální senzitivita nevzniká jako *reakce na určitý ojedinělý prožitek*, ale vytváří se jako odpověď na *větší množství více či méně důležitých zážitků*, které se během života objevují. Vzniká složitou *interakcí* mezi *množstvím životních zážitků* a jejich interpretací daným jednotlivcem.

Fraňk studoval problematiku rozvoje environmentální senzitivity v zahraniční literatuře a konstatoval, že proces rozvoje environmentální senzitivity je složitý a individuální a že stejné metody nevedou u všech jedinců ke stejnému cíli.

Je zjevné, že vztah k přírodě je v různých terminologických podobách zakotven v domácí i zahraniční literatuře. V následující kapitole se pokusíme přiblížit, jakým způsobem byl empiricky zkoumán.

1.2 Výzkumy vztahu k přírodě v zahraničí a v České republice

Dosavadní výzkumy je možné rozdělit do **tří oblastí**. V první jsou *kvantitativní výzkumy*, které se zabývají tím, jaké faktory souvisí se vztahem k přírodě či různými asociovanými proměnnými.

Např. **Monroe a Cheng** (2011) se zabývali vztahem *děti k přírodě a jejich postojem k přírodě*, přičemž vycházeli z jiných vědeckých studií, které poukazují na tyto faktory: *předchozí zkušenosti s přírodou, rodinné hodnoty v souvislosti s přírodou, příroda blízko domu, znalosti o životním prostředí*.

Otázkou je, zda výše uvedené faktory mají vliv na zájem dětí o aktivity pomáhající přírodě a jejich proenvironmentální¹ chování v budoucnu.

Z jejich zjištění vyplynulo, že nejsilnější korelace byla mezi *vztahem k přírodě* (connection to nature) a *zájmem o aktivity na pomoc přírodě* (interest in participating in nature based activities).

Dle výsledků mají na *postoj k přírodě* největší vliv *rodinné hodnoty* a nejmenší vliv mají *předchozí zkušenosti s přírodou*, které však více působí na *zájem o aktivity pomáhající přírodě*.

¹Proenvironmentální chování je takové chování, které je obecně (podle poznatků environmentalistiky) v kontextu dané společnosti hodnoceno jako šetrná varianta environmentálního chování či příspěvek ke zdraví životního prostředí (Krajhanzl, 2010).

Z toho vyplývá, že blízkost domova přírodě nemá na vztah k přírodě tak velký vliv jako *rodinné hodnoty* a *vlastní zkušenosti s přírodou*, což jsou nejsilnější faktory, které vedou k zájmu o životní prostředí.

V České republice můžeme podobný přístup najít například u Fraňka (2012), který adaptoval nový zahraniční nástroj – *Škálu měřící spojení s přírodou* (Nature Relatedness Scale).

Vytvořený nástroj by měl měřit *podoby hlubšího, emocionálního, kognitivního či zážitkového vztahu k přírodě*.

Předpokládá se také, že EVVO a hlubší zkušenost s pobytem v přírodě může tyto faktory zvýšit, proto cílem jeho studie byl překlad a ověření reliability a validity nástroje v domácím prostředí.

Fraňk zjistil, že nástroj NRS je v českém prostředí použitelný, ale že nefunguje stejně, jako v zahraničí. Důvody mohou souviset jak s překladem, tak s možnými odlišnostmi v tom, jak české děti ve srovnání s americkými vnímají přírodu a tráví v ní svůj volný čas.

Druhý přístup je *kvalitativní* a je spojený se zkoumáním tzv. *významných životních zkušeností* (significant life experience), tj. formativních faktorů ovlivňujících environmentální senzitivitu.

Příkladem jsou práce zejména *Louise Chawlové* (2007). Podle ní jsou pro vytvoření environmentální senzitivity klíčové jednak samotné *bezprostřední zkušenosti s pobytem v přírodě*, jednak *modelové role z dětství*, jako jsou rodiče či učitelé, kteří umožňují svobodné prozkoumání přírody.

Výzkumem významných životních zkušeností se v České republice zabývala například *Jančaříková* (2009), která se ve svém výzkumu zabývala tím, *s jakými faktory souvisí počet a struktura různých prožitků přírody u dětí na rozvoj environmentální senzitivity*.

Podle jejích zjištění hrají klíčovou roli především rodiče, proto také odkazuje na Strejčkovou (2005) a na to, aby environmentální vzdělávání bylo zaměřené především na *práci s rodinou*.

Dále zkoumala faktory související s prožíváním pohody/strachu. Neproázala se však souvislost mezi počtem zážitků a zda se děti něčeho obávají.

Překvapivý výsledek byl ovšem ve vlivu prostředí, ve kterém děti vyrůstají.

Například děti bydlící v domě se zahradou zaznamenají více zážitků než děti žijící v bytě bez zahrady. Oproti tomu se však více bojí tzv. „nereálných hrozeb“ (strašidel), přičemž děti bez zahrady zaznamenávaly že se v „přírodě nebojí ničeho“. Apeluje na podrobnější prozkoumání *dětského strachu z přírody* a sesbíraná data doporučuje jako předvýzkum.

V populárnější literatuře pak například Strejčková, která ve výzkumu „*Odcizování člověka přírodě*“ z roku 2004 při *Ekologickém středisku hl. m. Prahy Toulcův Dvůr*, věnuje pozornost dětem, které ztrácejí kontakt s přírodou a tím pádem i s reálným světem.

Tvrdí, že děti žijí v tzv. „*interiérovém světě*“ (byt, učebna, sportovní hala apod.) a informace o „*živém světě*“ se dozívají zprostředkovaně (obrázky, texty, počítačové animace).

Tato zjištění rozpoutala debatu u odborníků, kteří se chtějí zaměřit na intervenci tohoto problému.

Pomohl by např. větší zájem odborníků, více vědecky podložených informací k tématu, nebo zohlednit příslušné poznatky při výchově dětí od nejútlejšího věku a dále ve výuce (především v rodině, ve škole i při zájmové mimoškolní činnosti); vzdělávání pedagogů i rodičů v této oblasti.

Cílem její výzvy je, aby se ve výchově dětí nezapomínalo na *kontakt s přírodou a s reálným světem*. Východisko vidí v zaměření se na *přímý prožitek a zkušenost* (Iris, 2001-2011).

Třetí linie výzkumů je zaměřená na *analýzu efektu výchovně vzdělávacích programů* zabývajících se *vztahem k přírodě* a asociovanými proměnnými.

V zahraničí např. Metzger a McEwen (1999) ve svém výzkumu hodnotí *vliv outdoorového programu na rozvoj enviromentální senzitivity*.

Jejich hodnotící program se odehrával ve formě pětidenního výletu na kánoích, kde účastníci poznávali prostředí řeky prostřednictvím sérií aktivit vztahujících se k environmentální výchově.

Program obsahoval prožitkové aktivity, jako je turistika, speleologie a kempování s ohledem na životní prostředí.

Z výsledků vyplynulo, že program takového typu má vliv na zvýšení environmentální senzitivity.

Vzhledem k výsledkům doporučují zařazení *prožitkových* (dobrodružných) aktivit do environmentálního programu. Podstatným aspektem je také to, aby trval několik dní.

V České republice se touto problematikou zabývá například Činčera (2012).

V evaluaci programu *Les je přítel člověka Sdružení TEREZA* bylo zkoumáno, jaký *vliv má program na smyslové zážitky*, které se nám vybaví po návštěvě lesa, a zdali má vliv na rozvoj environmentální senzitivity.

Výsledkem bylo zjištění, že počty reflexí smyslových (s výjimkou hmatových) vjemů se zvýšily. Zajímavé bylo porovnání míry environmentální senzitivity podle pohlaví, kde se ukázaly významné statistické rozdíly, které v počtech uváděných smyslových vjemů mezi chlapci a dívkami byly významné téměř ve všech případech.

Z jeho zjištění vyplývá, že dívky jsou vůči přírodě vnímavější než chlapci. S tím také souvisí, že větší efektivitu bude mít program u dívek, nežli u chlapců.

Otázkou však zůstává, zdali schopnost reflektovat a zaznamenat smyslové vjemy skutečně souvisí s konceptem environmentální senzitivity.

1.3 Letní dětské tábory jako cesta ke vztahu dětí k přírodě

Dle některých autorů je nejvýznamnějším obdobím pro dítě *mladší školní věk*, v němž se vytváří vazba k přírodě (Krajhanzl 2007).

Vezmeme-li však v úvahu, kolik faktorů dětem „brání“ v kontaktu s přírodou (např. škola, zájmové kroužky, školní příprava, virtualita – počítače, televize), je také důležitý věk *předškolní*, kde by děti měly mít dostatek prostoru trávit co nejvíce času v přírodě.

Děti, které neměly dostatečný prostor pro kontakt s přírodou a setkávají se s ní až ve škole na výletech či pobytech v přírodě, mohou takovou situaci vnímat jako stresovou nebo jí prožívat se zvýšenou mírou strachu. Citlivý a vnímavý pedagog může dítě podpořit a brát tak v úvahu jeho nezkušenost s pobytem v přírodě (Krajhanzl, 2007).

Krajhanzl ve své práci *„Děti a příroda: prožívání a zkušenosti“* (2007) uvádí, že jedinečnou příležitostí pro rozvoj adaptace dětí na přírodní prostředí jsou *„rodinné výlety, školy v přírodě, pobytové programy v ekocentrech, skauting, letní tábory nebo prázdniny na venkově.“* (Krajhanzl, 2007, s. 9).

Dle něj *„letní tábory spojují několik příležitostí dohromady“*. Dítě zde totiž tráví čas se svými vrstevníky a často zkušenými vedoucími několik dní v *přírodním prostředí*, což může být jedinečná *příležitost pro kontakt s přírodou*.

Podle výzkumu významných životních zkušeností Louise Chawlové (1999) existuje celá řada faktorů, které působí na *proenvironmentální chování člověka*.

Zkoumala také *oblast zkušeností kontaktu s přírodou* a popisuje zde významnost *potěšení z venkovních aktivit* v přírodním prostředí jako je např. kanoistika, *táboření*, turistika, sledování ptáků apod.

Dalším důležitým ukazatelem je rodina a hodnoty, které se v ní uznávají a předávají.

Kontakt s přírodou mohou podpořit také organizace, ve kterých lze vykonávat *dobrovolnickou činnost* a nabízejí program zahrnující *pobyt v přírodě*, jako je např. skauting.

Výchovu k přírodě se snahou o rozvoj vztahu k přírodě můžeme zaznamenat v tzv. *volnočasových hnutích*, která jsou dnes spojována spíše s životním stylem člověka a mohou spoluvytvářet základní strukturu dnešních letních dětských táborů.

Za nejdůležitější osobnosti, které ve svých pracích rozvíjely myšlenku výchovy v přírodě, je možné považovat *J.A. Komenského*, *J.B. Basedowa* či *J.J. Rousseaua*.

Důležitým východiskem pro pozdější hnutí výchovy v přírodě byly práce *Jana Ámose Komenského* (1592-1670). Komenský doporučoval při výuce postupovat v souladu s principy poznávání přírody. Z této zásady vychází i pozdější woodcrafterské hnutí: „*Poznej rostlinu kámen, jednotlivý přírodní jev a odtud postupuj k chápání celku a pochopení smyslu všeho – v přírodě i v životě*“ (Klimánek, Kožíšek 1995).

Za prvního táborníka v Evropě bývá někdy označován německý reformní pedagog *Johann Bernharta Basedow* (1724-1790), který se svými žáky tábořil dva měsíce ve volné přírodě (Klimánek, Kožíšek 1995).

Významnou roli pro uchopení výchovy v přírodě hrál také *Jean Jacqueese Rouseeau*, který prosazoval poněkud romantickou představu osvobození člověka pomocí co největšího návratu k přírodě. Jeho myšlenky vedou k novému oceňování přírody a pobízí tak k přirozenějšímu způsobu života. Obsahuje tedy některé podněty i pro pozdější woodcraft, i když autor sám hlásal vodu, ale pil víno, protože tímto způsobem života nežil (Klimánek, Kožíšek 1995).

Nejdůležitějšími proudy výchovy v přírodě ve dvacátém století byly ale *Woodcraft (Liga lesní moudrosti)*, *Skauting (Junák)*. V České republice pak *Hnutí Brontosaurus* a *Prázdninová škola Lipnice*.

Jako aktuální zahraniční představitele uvádím Outward Bound a NOLS (National Outdoor Leadership School).

Nejstarším hnutím, které bych ráda představila, je **Woodcraft**, neboli *Liga lesní moudrosti*. Jedná se spíše o *filozoficko-eticko výchovný proud*, který vznikl na počátku dvacátého století. Hlavním iniciátorem vzniku woodcraftu byl *Ernest Thompson Seton*, který vybudoval organizaci *Woodcraft Indians* (1902) a připravil tak „půdu“ pro skauting (Spálený, 2001).

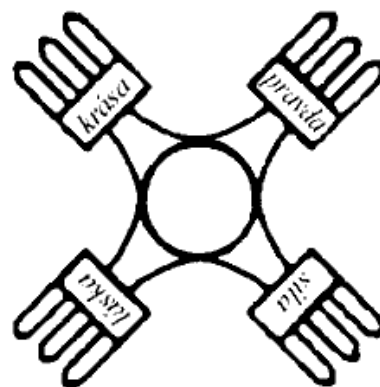
Do českých zemí proniká společně se skautingem roku 1911 a v současné době se v Evropě formuje jako myšlenka k výchově *mládeže, k odvaze, sebekázni a samostatnosti s využitím romantismu lásky k přírodě a dobrodružství* (Spálený, 2001).

Dnes se v České republice setkáváme s organizací nazývajícím se *Liga Lesní Moudrosti*, která provozuje *táboření ve volné přírodě*. Táboření je nosný pilíř jejich činnosti. LLM usiluje o formování lidského charakteru prostřednictvím výchovy plné prožitků (Spálený, 2001).

Důležitým východiskem je *Woodcrafterský zákon*, jehož hlavní myšlenkou je etika v souladu s přírodou.

Ve své zkrácené podobě je znázorňován v podobě čtyř světél zažehnutých z velkého ústředního ohně; *krása, pravda, síla a láska* (Pecha, 1999).

- *Bud' čistý, silný a vždy ochraňuj přírodu.*
- *Mluv pravdu, bud' pokorný, hraj čistě podle pravidel.*
- *Bud' odvážný, mlčenlivý a poslouvej.*
- *Bud' laskavý, ochotně pomáhej, žij radostně.*

Woodcrafterský zákon

Zdroj: www.woodcraft.cz

Hlavní zásadou LLM je usilovat prostřednictvím své výchovy o *ozdravení a osvěžení člověka*.

LLM definuje táborový život jako „*prostý život omezený na skutečné potřeby a zároveň vyvrcholení pobytu v přírodě*“ (Spálený, 2001).

V roce 1990 vznikaly i další organizace hlásící se k této filozofii, nicméně určitou míru legitimacy současné LLM dalo členství řady bývalých členů původní před a poválečné organizace. Nyní má kolem jednoho tisíce členů (Wikipedia, 2012).

Jako další výchovné hnutí, které v ČR setrvává dodnes a za jehož zakladatele je považován *Robert Baden Powell*, uvádím **skauting**.

R. B. Powell formuloval skauting jako spojení tří různých ideologií a to *vojenskou výchovu a disciplínu, myšlenku woodcrafterského hnutí a morální zásady křesťanských organizací* (Scoutwiki, 2012).

Skauting do českého prostředí přivedl *Antonín Benjamin Svojsík*, který nasbíral své první zkušenosti v Anglii roku 1911, a začal pořádat *první skautské tábory*.

Smyslem současného skautingu je skrze jednotlivce tvořit lepší svět, proto *skautská výchova* ctí především tyto hodnoty:

- *hrát fěr*
- *spolupracovat s ostatními*
- *být ohleduplný k okolnímu prostředí*
- *mít vztah k přírodě*

Hlavní náplní je skautský program, který je pestrý a skládá se tak z různorodých činností jako např.: *slañování, sjíždění řeky, psaní reportáží, hra na kytaru, cestování* a mnoho dalších.

Skautský program má *komplexní výchovnou metodu*, která se snaží vést člověka cestou k osobnostnímu růstu a mezi jeho hlavní prostředky patří (Skaut, 2013):

- *respektování mravních hodnot*
- *týmová práce v malých skupinách*
- *sebevýchova*
- *motivace dětí pomocí příběhů*
- *pobyt v přírodě*
- *programy vedoucí k seberozvoji*
- *průvodcovská role dospělých*
- *služba společnosti*
- *prostředí pro nové kamarádské vazby*

Za základní prostředek ke skautské výchově je považován *družinový systém*. Jedná se o pěti – až sedmičlenné skupiny, které pracují v týmu a společně připravují a realizují program.

Družinu vede starší a zkušenější skaut či skautka, kteří nejdříve musí projít několika-blokovým školením. Oddílový program vrcholí v létě, kdy se činnost oddílu završí táborem, který je povětšinou stanový a trvá přibližně dva týdny.

Každý rok se těchto táborů pořádá okolo tisíce a účastní se jich *23 tisíc dětí* (Skaut, 2013).

V roce 2007 se počet skautů a skautek dostal přes 38 milionů, z nichž většina patří ke dvěma největším zaštiťovacím mezinárodním organizacím: WOSM (*World Organization of the Scout Movement*) pro mužské a koedukované a WAGGGS (*World Association of Girl Guides and Girl Scouts*) pro ženské.

Dříve se organizace rozdělovaly na mužské a ženské, ale dnes se přijímají i koedukované (Scoutwiki, 2012).

Specificky českými organizacemi zabývajícími se výchovou v přírodě jsou zejména *Hnutí Brontosaurus* a *Prázdninová škola Lipnice*.

Hnutí Brontosaurus vzniká již roku 1974 s myšlenkou *AKCE BRONTOSAURUS*, která je zaměřená na *pomoc přírodě*. V tomtéž roce se začali konat víkendové i prázdninové akce a v roce 1978 se uspořádaly první *Prázdniny s Brontosaurem* (PSB), což jsou tábory zaměřené na pobyt v přírodě (Wikipedia, 2013).

„Posláním tohoto hnutí je *vychovávat děti a mladé lidi k takovému způsobu jednání a chování, který bude co možná nejšetrnější k životnímu prostředí*“ (Zelený kruh, 2013).

Jeden z programových cílů, který dle mého názoru vystihuje podstatu Hnutí Brontosaurus, je „**Vychovávat sebe i druhé** prací, vlastním příkladem, hrou i bezprostředním kontaktem s přírodou k zodpovědnému přístupu k životu i planetě. Chránit přírodu a hledat cesty k souladu mezi ní a člověkem“ (Brontosaurus, 2013).

Mezi další cíle patří: **zajímat se o problémy** společnosti a usilovat o odklon konzumního způsobu života nebo **dávat si navzájem radost** skrze pracovní či zážitkové akce (Brontosaurus, 2013).

Do této organizace se dá zapojit skrze víkendovky nebo tábory, které jsou přístupné pro každého povětšinou zdarma, nebo realizovat své nápady jako dobrovolník s možností se dále zapojit jako organizátor vlastní akce (Brontosaurus, 2013).

Hnutí Brontosaurus má nyní 1200 členů se základnou v Brně, působí však ještě pomocí svých regionálních center v Jeseníkách či Praze a Podluží (Wikipedia 2013).

Trochu známější organizací je *Prázdninová škola Lipnice* (PŠL), která byla založena roku 1977 jako občanské sdružení a po revolučním roce (1991) se stala členem mezinárodní organizace Outward Bound (Wikipedia, 2012).

Pod záštitou Outward Boundu (OB) založila PŠL Českou cestu dále *Outward Bound – Česká cesta s.r.o.*, která je založená na komerčnějším základu.

Nabízí kurz týmové spolupráce pro různé firmy a společnosti. Využívá tedy jednak metodiku PŠL, jednak metodu OB, konkrétně jde o trénink týmové spolupráce (outdoor management training), což mělo pomoci PŠL se lépe prosadit na trhu vzdělávání a ze získaných prostředků tak rozvíjet svou metodu (Šímová, 2013).

Hlavním cílem PŠL je usilovat o *všestranný rozvoj osobnosti člověka* prostřednictvím kurzů, které jsou naplněny *hrou, pohybem, tvořivými dílnami, diskuzemi či rozjímáním* (Šímová, 2013).

Metodika se snaží *mobilizovat v člověku odvahu a tvořivost skrze náročné výzvy a dosáhnout tím takových zkušeností, které pomáhají nárůstu sebevědomí a odpovědnému chování k sobě samému, k druhým i ke světu* (Šímová, 2013).

V současnosti PŠL nabízí stálé projekty jako např. *Zdrsem* – výuka první pomoci zážitkem nebo *Sborovna* – rozvíjení a zvyšování klíčových kompetencí pedagogů.

Nejnovějším trendem je podpora změny životního stylu metodou zážitkové pedagogiky (Wikipedia, 2012).

V zahraničí se kromě skautingu a woodcraftu můžeme setkat s řadou dalších významných organizací propagujících výchovu v přírodě. Z hlediska šíře aktivit i vlivu na obor můžeme jako nejdůležitější uvést především Outward Bound a NOLS.

Jako organizaci, která považuje přírodu za učebnu a za trenéra svého těla i ducha, můžeme uvést *Outward Bound*².

Je to organizace, která vznikla z práce německého pedagoga Kurtha Hahna (1886-1974) roku 1941 v Aberdovey ve Walesu jako škola pro trénink britského námořnictva (Wikipedia, 2012).

Filozofii Kurtha Hahna můžeme shrnout do následujícího citátu; „*Cílem vzdělávání je přimět lidi, aby se hodnota jejich zkušeností formovala do těchto vlastností: podnikání a zvědavost, neúnavný duch, houževnatost ve výkonu, připravenost k sebezapření, soucit*“ (Outward Bound, 2012).

² Lze přeložit jako loď opouštějící jistotu přístavů vydávající se na moře s mnoha riziky (Wikipedia, 2012).

Za základní principy fungování metody této organizace bych uvedla;

1)Osobnostní rozvoj

Na základě rozvoje mysli, těla i ducha porozumět sobě samému a ostatním lidem.

2)Dobrodružství a výzva

Akce, která vyžaduje zvláštní úsilí tj. zážitky s nejistými výsledky a přijatelnými riziky.

3)Soucit a služba

Zastávat hodnoty lidské společnosti a rozmanitosti přírodního světa.

Pečovat s láskou o sebe a svět kolem nás. Chování založené na soucitu a etice, která zahrnuje dávání i přijímání.

4)Sociální a environmentální odpovědnost

Vštípit účastníkům pocit integrity a odpovědnosti za společnost a životní prostředí.

5)Učení prostřednictvím zkušenosti

Vzdělávací proces založený na akci a reflexi. Aktivita jsou zaměřeny tak, aby získané zkušenosti vštípily účastníkovi zmíněné hodnoty (Outward Bound, 2012).

Dnes se tato koncepce využívá k *rozvoji osobnostního růstu, intrapersonálním, sociálním a vůdčím dovednostem* prostřednictvím kurzů, které jsou založeny na náročných expedicích v přírodě (Wikipedia, 2012).

Tato nezávislá organizace spolupracuje přibližně se čtyřiceti školami v různých zemích a má více jak 200 tisíc účastníků za rok (Wikipedia, 2012) .

Jednou z novodobějších zahraničních organizací je **NOLS** – *National outdoor leadership school* (Národní outdoorová škola pro vůdcovství).

Organizace byla založena roku 1965 a za jejího zakladatele je považován legendární horolezec *Paul Petzoldt*, který chtěl trénovat vůdce a vyvolat tak zájem o životní prostředí.

První zařízení bylo umístěno v kaňonu *Wyoming* a je tam umístěné dodnes. Postupně se však NOLS rozšířila např. do Washingtonu, Arizony, Mexika, Kanady, Austrálie, Nového Zélandu, Skandinávie, Brazílie a Indie (Wikipedia, 2013). Dnešním posláním NOLS je učit dovednostem potřebným k vůdcovství³ s cílem sloužit tak lidem a životnímu prostředí (Nols, 2013).

³ Z psychologického hlediska potřeba dominance, tj. vést druhé lidi, rozhodovat za ně a brát na sebe odpovědnost, což je založeno na nadání, vědomostech, dovednostech. Důležitý je vzhled do potřeb členů skupiny, organizační schopnosti, výkonnost a účast na životě skupiny (Hartl, Hartlová 2000).

Výuka probíhá především v divočině, tedy tam, kde má příroda převahu nad člověkem. Skládá se převážně z činností jako například: *turismus, kanoistika, sjíždění divoké řeky, horolezectví, rybaření na moři, osedlání koně, kanoistika na moři, plachtění, plavení se na voru, lyžování a snowboarding* (Wikipedia, 2013).

NOLS věří, že život v těchto podmínkách, daleko od moderních rušivých technologií, podporuje sebedůvěru, úsudek, respekt a smysl pro odpovědnost za své činy.

Vzdělávání má být, dle této filozofie, vzrušující, zábavná a náročná činnost a ne učení se pouze z příruček (Nols, 2013).

Kurzy jsou určeny pro rozvoj procvičování dovedností, které člověk potřebuje k životu. Na expedicích se člověk setkává se skutečnými výzvami, se kterými je potřeba se vypořádat (Nols, 2013).

NOLS vycvičila více jak 120 tisíc studentů a dotace těchto kursů je možná přes *Universitu v Utahu*, nebo přes centrální středisko *Wyoming*. NOLS má tak uzavřené smlouvy s mnoha kolejemi a universitami (Wikipedia, 2013).

2 Vyhodnocení vlivu letního dětského tábora na obavy dětí z přírody

V empirické části práce interpretuji výsledky zkoumání vlivu táborového programu na obavy dětí z přírody. Nechybí zde popis táborových aktivit z hlediska možnosti kontaktu s přírodou.

Aktivity v táborovém programu byly rozděleny do několika položek; *zážitkové aktivity v přírodě, soutěžní aktivity v přírodě, hledání svého místa v přírodě, péče o přírodu, učení se v přírodě, samostatný kontakt s přírodou, vícedenní pobyt v přírodě.*

Zabývám se také popisem prostředí a specifickými znaky účastnické skupiny.

Dále prezentuji výsledky kvantitativního výzkumu z hlediska porovnání obav dětí z přírody před táborovým programem a po něm, porovnání rozdílů u jednotlivých faktorů (sociální ohrožení, nepříjemné situace v přírodě a přírodní hrozby), porovnání obav z přírody podle pohlaví.

Na závěr se zamyslím nad získanými výsledky a porovnávám s ostatními výsledky obdobných nebo souvisejících výzkumů.

2.1 Letní dětský tábor ZŠ Meziměstí

Tábory pořádané ZŠ Meziměstí mají již osvědčenou dlouholetou tradici. První letní tábor se konal roku 1999.

Od počátku je jeho hlavní organizátorkou a vedoucí učitelka ZŠ Meziměstí *Marta Zítková*. Postupem let rostla obliba i počet účastníků, což mohu posoudit z pohledu účastníka, instruktorky i oddílové vedoucí. Nyní se na tábor přihlašuje až přes 80 dětí na něž je potřeba dvaceti instruktorů a vedoucích, čímž obsazenost tábora přerůstá až přes sto osob.

Tábor se prezentuje jako prožitkový, jehož cílem je zažít nová dobrodružství, prohloubit a získat nová přátelství, ale také naučit se pár táborových dovedností mezi něž patří např. rozdělávání ohně, orientace v přírodě, přenocování v přírodě apod.

Mezi zážitkové činnosti se zařazují činnosti jako je slaňování, lezení na skálu, přemostění, plavba na voru či kajaku.

Letošní tábor byl podpořen grantem z Královéhradeckého kraje jako projekt Los Pravěkulos.

Tábor na kterém jsem realizovala *empirickou část* své bakalářské práce (Obavy dětí z přírody, vliv letního dětského tábora), probíhal od 12. do 21. srpna roku 2012.

Prostředí

Poslední tři roky se tábor ZŠ Meziměstí pořádá v pohraniční vesničce *Božanov* v rekreačním středisku *Studená Voda*. Toto údolí je obklopené Broumovskými stěnami a nedaleko se nachází pískovcový lom.

Zařízení je na louce mezi lesy, kde se odehrává většina outdoorových aktivit.

Prostředí Broumovských stěn je vhodné pro pěší turistiku i cyklistiku. Stěny nejsou příliš vysoké, ale jsou dost členité a získávají tak horský charakter, proto je nutné počítat s náhlými změnami počasí.

Ubytování je v chatkách. K dispozici jsou dvě kamenné budovy, kde se nachází jídelna s kuchyní a klubovny, ve kterých lze trávit čas při nepříznivém počasí či večerních programech. Dále je zde ošetřovna, uzamykatelný srub, dvě ohniště, fotbalové a volejbalové hřiště a bazén.

Specifika účastnické skupiny

Jak už jsem výše uvedla, táboru se účastní poměrně velká skupina dětí ve věkovém rozmezí 6 – 15 let. Družstva jsou organizovaná koedukovaně po deseti členech od každé věkové skupiny, aby starší mohli pomáhat mladším a žádné družstvo nebylo „znevýhodněné“.

Ke každému družstvu je přiřazen jeden instruktor (16 –18 let) a vedoucí (od 18 let).

Děti jsou převážně ze ZŠ Meziměstí, ale přijímají se i děti přespolní, proto se povětšinou mezi sebou znají, což je určitá výhoda i nevýhoda. Za výhodu považuji to, že tábor nemusí být tolik zaměřen na seznámení skupiny, i když ne všechny děti se mezi sebou znají. Nevýhodou může být „nálepka ze školy“. Je dobré si takovýchto znaků všimnout a pracovat s nimi.

Děti pocházejí z okolních měst a vesniček a i zde panují určité sociální rozdíly, které je potřeba zohlednit při stanovení ceny tábora i v jeho programové části. Běžně se například setkáváme s nekvalitním nebo nevhodným oblečením a vybavením do terénu či na túru, což může negativně ovlivnit celkovou zkušenost z tábora.

2.2 Kontakt dětí s přírodou na letním dětském táboře ZŠ Meziměstí.

Děle bych ráda popsala program tábora z **hlediska možnosti kontaktu s přírodou**. Uvádím tedy aktivity, které se konají v přírodě nebo jsou jakkoli s přírodou spojené prostřednictvím *zážitkových aktivit v přírodě, soutěžních aktivit v přírodě, svého místa v přírodě, péče o přírodu, učení se v přírodě, samostatného kontaktu s přírodou, vícedenního pobytu v přírodě.*

Zarámování můžeme vycítit již z názvu projektu - *Los Pravěkulos*. Jednalo se tedy o pravěké období a vše co k němu patří.

Malým popisem tábora je táborová hymna, která se rituálně zpívá každé ráno s vyvěšením vlajky a v podvečer s jejím úklidem (viz. příloha).

Zážitkové aktivity v přírodě

Z hlediska *zážitkových aktivit* lze uvést například spaní pod širákem a putování v přírodě, nebo rituální tanec šamana a pravěkého lidu u ohně. Družiny si také vyráběly příbytky z přírodních materiálů u stromů, nebo odlévaly stopy zvířat žijících v lese.

Ideálním místem pro tyto aktivity byl jehličnatý les, který obklopoval tábor.

Soutěžní aktivity v přírodě

Soutěžní aktivity v přírodě byly různé bojové hry po lese či na louce, nebo soutěž v rozdělování různých druhů ohňů v určitém časovém limitu.

Postřehový závod je rovněž typickou táborovou aktivitou. Závod byl rozdělen na trať pro děti od 1.– 5. třídy, které měly ukryto 12 karet a na trať pro děti 6.– 9. třídy, pro něž bylo schováno 24 karet.

Tato hra je vhodná na zklidnění a zaměření pozornosti, ale i na pohyb v přírodě, kde je každý sám za sebe.

Místo v přírodě

V den příjezdu se družiny seznamovaly se svými vedoucími a mezi sebou pomocí seznamovacích her. V tento den bylo také důležitým úkolem každé družiny najít si své poradní místo, poblíž tábora nebo v tamním lesíku, nejdále však 300m od tábora. Každá družina měla tedy *své místo v přírodě*, kde se mohla scházet včetně i mimo táborové aktivity.

Péče o přírodu

V okolí tábora si také družiny vytvořily své políčko, kde si zasadily řerichu o kterou se musely denně starat, aby jim následně posloužila. Denně tak děti musely pečovat o něco jiného nežli o sebe. Úkolem družiny, která měla daný den službu, bylo také pravidelné sbírání odpadků po okolí.

Znalosti o přírodě

Do programu byly také zahrnuty vědomostní hry jako např. poznávačka rostlin a otázky k jejich významu (léčivky, jedovaté rostliny). Děti se učily pojmenovat všechny stromy v okolí a následně je mohly poznávat na výletech či túrách a dostat za to pochvalu do notýsku.

Samostatný kontakt s přírodou

Samostatný kontakt s přírodou se objevoval například při aktivitách *tajemný vzkaz*, který probíhal v okolní přírodě (lesy, louky). Děti vyrazily společně z tábora za Šamanem, kde jim na záda byl vepsán tajný vzkaz, který měly donést zpět do tábora. Splnění úkolu komplikovali vedoucí rozmístění v lese. Při chycení dítěti vzkaz zakódovali a čím více vedoucích dané dítě chytlo, tím komplikovanější bylo pro družinu jeho rozluštění. Každý vyrážel se vzkazem jednotlivě. Tato aktivita je plná adrenalinu, ale je také o orientaci v přírodě. Je tedy zapotřebí předem děti s terénem seznámit, aby se pro ně tato aktivita nebyla moc náročná.

Typickou táborovou hrou jsou *stezky odvahy*, které probíhají večer, povětšinou v tmavém lese. Tuto aktivitu můžeme zařadit do *samostatného kontaktu s přírodou*, nebo také do *zážitkových aktivit v přírodě*. Malé děti chodí po dvojicích, starší chodí jednotlivě. I když se děti nestraší moc, pro někoho může být tato aktivita nepřijatelná, proto by měla zůstat na principu dobrovolnosti.

Také je vhodné vzít děti před hrou na malou procházku po tmavém lese a popovídat si o tom, že člověk se nebojí jenom tmy, ale i jiných věcí, jako jsou například pavouci, hadi, jízda ve výtahu, výšky apod. I zde dochází k samostatnému kontaktu s přírodou. Aktivita by však měla být vhodně zarámována a provedena, protože může dítěti dodat odvalu, ale i nepříjemnou zkušenost, která mu může znepříjemnit další noční pobyt v přírodě.

Vícedenní pobyt v přírodě

Téměř na všech táborech děti absolvují vícedenní pobyt v přírodě tzv. puták, kdy se děti se svými vedoucími sbalí, vyfasují jídlo a další potřebné věci a vyrážejí minimálně na dva dny mimo táborovou základnu. Jak jsem již výše popisovala, terén je pro turistiku ideální.

Každý vedoucí si naplánoval trasu sám a během putování docházelo k největšímu utužení kolektivu. Děti si vyzkoušely např. vaření na kotlíku, koupání v potoce, spaní pod širákem a celkově uplatňovaly doposud získané táborové dovednosti v praxi. Tento výlet se zařazuje ve třech čtvrtinách programu, když se skupina vzájemně zná a efektivně spolupracuje.

2.3 Cíle a metodika výzkumu

Cílem mého výzkumu bylo vyhodnotit, zda účast dětí na letním táboře v přírodním prostředí vede ke snížení jejich obav z pobytu v přírodě.

Úkolem bylo zpracovat návrh programu letního tábora o délce minimálně deseti dní.

Popis programu tábora ZŠ Meziměstí uvádím v předchozí kapitole. Zaměřila jsem na popis aktivit, které se odehrávaly v přírodním prostředí.

Táborový program byl realizován od 12. do 21. srpna 2012.

Program měl být dále realizován se skupinou nejméně 40 dětí ve věku od 10 do 15 let, 2.stupeň ZŠ. Celkem se podařilo spárovat 30 respondentů ($N=30$), z toho 19 dívek a 11 chlapců. Průměrný věk byl 12, 53.

Zvolena byla metodika *kvantitativního výzkumu s pomocí dotazníkového šetření*. Cílem bylo potvrdit nebo vyvrátit následující hypotézy:

H0: *Respondenti vykazují stejnou míru obav z pobytu v lese před táborem i po jeho absolvování.*

H1: *Míra obav z pobytu v lese se u respondentů po absolvování letního tábora ve srovnání se stavem před jeho zahájením sníží.*

Dalším hodnotícím kritériem bylo nestrukturované pozorování.

Dotazník, který byl použit, jsem převzala z obdobného výzkumu *Strach z lesa: vliv programu enviromentální výchovy na snižování obav žáků z pobytu v lesním prostředí* (Činčera, 2012).

Výzkum byl pro mou práci inspirací a oporou.

Každý dostal dotazník před zahájením táborového programu a pak měsíc po jeho ukončení. Dotazník obsahoval dvacet otázek měřící strach dětí z lesa. Otázky byly uvedeny na konkrétním příkladu a větou „Když jsem v lese, bojím se...“ Jednotlivé položky obsahovaly možný zdroj obav jako např. klíš'ata, že se ztratím, že šlápnu do něčeho ošklivého, spadnutí stromu při bouřce apod.

Děti zaškrtovaly svou míru obav na sedmibodové *Likertově škále*, která byla znázorněna pomocí tzv. „smajlíků“ (viz. příloha).

Na příkladu bylo dětem vysvětleno, že pokud z dané situace strach nemají, tak zaškrtnou usměvavého smajlíka, pokud strach mají tak zamračeného. Kódování smajlíků bylo stupnicí 1-7, tedy „1“ znamenala nejmenší strach a „7“ největší.

Výzkum prokázal dobrou reliabilitu nástroje (Cronbach alfa = 0,92).

Dotazník tedy jako celek fungoval, lze z něho však ještě rozlišit dílčí faktory vlivu na obavy dětí z přírody; *sociální ohrožení, přírodní hrozby, nepříjemné situace v přírodě*.

První faktor „**sociální ohrožení**“ obsahoval tři položky; *že mi někdo ublíží, že mě omylem zastřelí myslivec, že potkám pytláka*.

Druhý faktor „**přírodní hrozby**“ obsahoval sedm položek; *divoká zvířata, že potkám vlka, že mě uštkne zmije, že potkám rozzlobené divoké prase, že na mě při bouřce spadne strom, že mě kousne sršň, že zapadnu do bažiny*.

Třetí faktor „**nepříjemné situace v přírodě**“ obsahoval osm položek; *že se ztratím, že se ušpiním, že nenajdu cestu domů, že zmoknu, že nastydnou, že ztratím signál v mobilu, že zapadnu do bažiny, že nebudu vědět, jak se tam mám zabavit*.

S těmito položkami nesoubiselo, že šlápnu do něčeho hodně ošklivého a že se budu nudit.

Škála celkově obsahuje situace, které přímo neohrožují život respondenta, ale jsou *nepříjemné* a jejich zvládnutí vyžaduje určité *dovednosti a schopnosti pro kontakt s přírodou*, jako je např. dle Krajhanzla (2012) schopnost pohybovat se lesnatým terénem, umět v přírodě pobývat několik dní, rozdělat oheň, co dělat za bouřky apod.

Jako nezávislé proměnné byly výsledky vyhodnocovány z hlediska pohlaví.

Počet respondentů byl poměrně malý, bylo využito neparametrických testů, především *Wilcoxonův párový test*.

2.4 Prezentace výsledků

Hlavní náplní dotazníků bylo odpovědět na dvacet otázek měřících *míru strachu dětí z lesa*.

Odpovědi, jak už jsem výše uvedla, byly počítány na škále 1 (nejmenší strach) až 7 (největší strach). Z dvaceti otázek mohli respondenti získat nejméně 20 bodů, nejvíce 140 bodů.

Nejdříve bych uvedla rozdíly v rámci obav dětí s přírody před absolvováním táborového programu a po něm. Dále se zabývám tím, jak se obavy posunuly z hlediska faktorů (*přírodní hrozby, sociální ohrožení, nepříjemné situace*). Nakonec se věnuji rozdílům mezi dívkami a chlapci, jednak rozdílům v míře obav z přírody, jednak rozdílům dle jednotlivých faktorů.

Obavy dětí z přírody

Největší obavy mají respondenti z toho, že je uštkne zmije, z divokých prasat, ze spadnutí stromu při bouřce a že jim někdo ublíží.

Tab. č.1 Porovnání míry obav dětí z přírody pro všechny respondenty před a po programu

	Počet	Průměrný skóre testu	SD	W	P
Před programem	30	68,8	24,44	62,5	0,001*
Po programu	30	57,93	25,78		

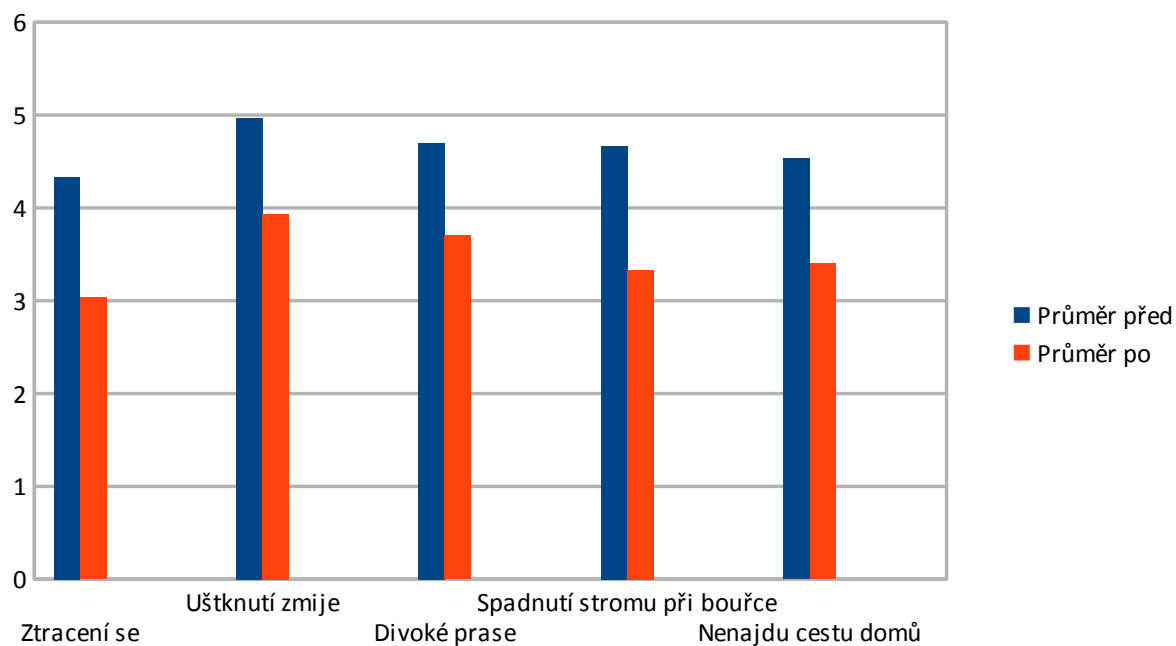
Při výpočtu pomocí *Wilcoxonova párové testu* vyšel rozdíl před programem a po programu jako statisticky významný ($p < 0,05$). Obavy dětí z přírody se po absolvování letního tábora mírně snížily.

Tab. č.2 Položky se statisticky významným rozdílem před a po programu

Položka	Průměr před	Průměr po	W	P
Ztracení se	4,33	3,03	732,5	0,001*
Uštknutí zmiže	4,97	3,93	774	0,03*
Divoké prase	4,7	3,7	768,5	0,03*
Spadnutí stromu při bource	4,67	3,33	744	0,01*
Nenajdu cestu domů	4,53	3,4	774	0,03*

Porovnání rozdílnosti po jednotlivých položkách se v pěti případech ukázalo jako statistický významný, došlo zde tedy k významnému snížení obav z přírody.

Grafické znázornění:

Tab. č. 3 Porovnání míry obav u dívek před táborovým programem a po něm

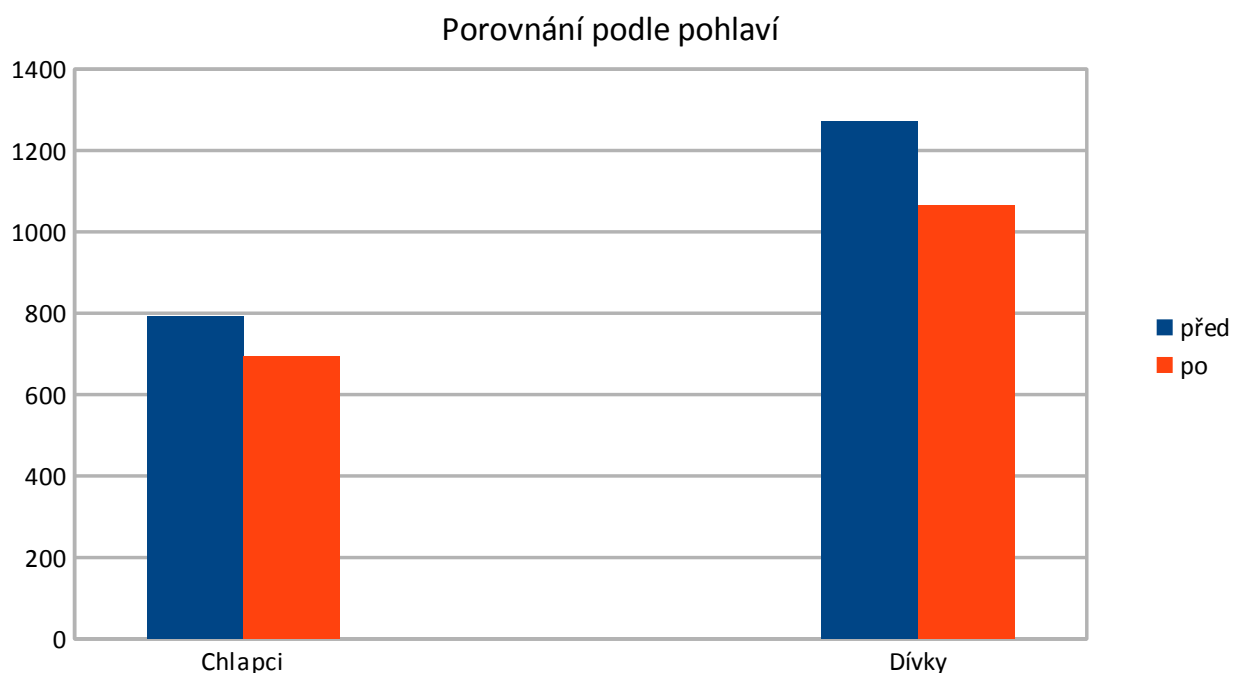
Počet	Průměr před	Průměr po	W	P
19	66,89	54,95	154	0,001*

Tab. č. 4 Porovnání míry obav u chlapců před táborovým programem a po něm

Počet	Průměr před	Průměr po	W	P
11	72,09	63,09	51.50	0,001*

Výsledek byl naměřen jako statisticky významný jak u chlapců, tak u dívek. Obavy se u obou pohlaví snížily. Měření proběhlo Wilcoxonovým párovým testem.

Grafické znázornění:

Tab. č. 5 Porovnání rozdílů v míře obav mezi chlapci a dívkami

	Počet	Průměr před	Odchylka před	P
Dívky	19	66,89	25,08	0.49
Chlapci	11	72,09	24,11	
	Počet	Průměr po	Odchylka po	P
Dívky	19	54,95	24,38	0.50
Chlapci	11	63,09	28,47	

Rozdíl mezi dívkami a chlapci není statisticky významný. Kalkulace rozdílu mezi pohlavími byla provedena pomocí nepárového Wilcoxonova testu. Lze předpokládat, že výsledek je silně ovlivněn velmi nízkým počtem respondentů.

Rozdíly byly dále zkoumány z hlediska faktorů; *přírodní hrozby, sociální ohrožení, nepříjemné situace v přírodě*.

Tab.č 4 Průměrná skóre pro jednotlivé faktory

Sociální ohrožení					
	Počet	Průměr	SD	W	P
Před	30	12	5,86	334,5	0,002854
Po	30	9,66	4,91		

Přírodní hrozby					
	Počet	Průměr	SD	W	P
Před	30	28,8	10,7	311,56	0,0005788
Po	30	23,83	9,97		

Nepříjemné situace v přírodě					
	Počet	Průměr	SD	W	P
Před	30	25,23	8,81	349,5	0,004463
Po	30	20,83	10,59		

Dle výsledků je zřejmé, že i obavy z hlediska jednotlivých faktorů se snížily. Statistická hladina významnosti byla provedena Wilcoxonovým párovým testem.

Tab. č.5 Porovnání rozdílů mezi dívkami a chlapci pro jednotlivé faktory před a po programu

Faktor	Průměr dívky	SD	Průměr chlapci	SD	P
Přírodní hrozby před	28,32	10,8	29,64	10,99	0,66
Přírodní hrozby po	22,89	9,46	25,45	11,09	0,63
Sociální ohrožení před	12,05	5,79	11,91	5	0,91
Sociální ohrožení po	9	4,85	10,82	5,04	0,33
Nepříjemné situace před	24,89	9,56	25,82	7,77	0,6
Nepříjemné situace po	20,21	8	21,91	12,19	0,8

Vyhodnocení rozdílů mezi pohlavími z hlediska faktorů byl použit Wilcoxonův nepárový test. Je zřejmé, že obavy z hlediska faktorů se snížily, nebyl však naměřen statisticky významný rozdíl mezi dívkami a chlapci.

2.5 Diskuse

Výzkum přinesl důležité zjištění v tom, že se obavy dětí po absolvování táborového programu snížily i přesto, že program nebyl na snížení obav z přírody explicitně zaměřen. Táborový program na druhou stranu obsahoval velké množství aktivit, ve kterých se děti dostaly do přímé interakce s přírodou.

Martin (2004) ve své kvalitativní studii dokazuje, jak typické outdoorové zážitkově zaměřené aktivity pomáhají posilovat přátelský vztah k přírodě. Na základě rozhovorů před zahájením a po ukončení outdoorového programu zjistil, že outdoorové aktivity, jako jsou procházky, běh na lyžích, pádlování, lezení na skalách apod., vedly k formování vztahu k přírodě, většímu pocitu sounáležitosti a k potřebě o přírodu pečovat.

Táborové aktivity jsou často obdobné (např. putování v přírodě) a mohou proto posilovat vztah dětí k přírodě a tím také zmírňovat jejich obavy z ní.

Je však zřejmé, že z důvodu nízkého počtu respondentů není možné výsledky považovat za více, než orientační sondu do problematiky. Pokud bychom chtěli lépe porozumět vlivu dětských táborů na vztah k přírodě, bylo by nutné provést mnohem více podobných výzkumů na různých typech letních táborů a s většími počty respondentů.

Jak z výsledků vyplynulo, nebyl naměřen statisticky významný rozdíl mezi dívkami a chlapci. To kontrastuje s výsledky, které v hodnocení programu Les ve škole naměřil Činčera (2012), podle kterých vykazují chlapci nižší míru obav z lesa, než dívky. Předpokládám, že výsledky v prezentovaném výzkumu byly v tomto ohledu zkresleny velikostí vzorku a početní nevyvážeností mezi dívkami a chlapci.

3 Závěr

Téma týkající se vztahu dětí k přírodě je rozebíráno a zkoumáno především v zahraniční literatuře. Cílem mé práce bylo zjistit, zda má účast dětí na letním táboře vliv na jejich obavy z přírody. Výzkum potvrdil, že obavy dětí z přírody se po absolvování letního tábora snížily.

Ze zjištěných výsledků vyplývá, že funkce vychovatele pro volný čas má své místo i podstatu. Výchova ve volném čase dostává čím dál větší rozměr a může se zaměřovat na problematiku, na kterou není ve škole a často bohužel ani v rodině čas.

Je důležité dát dítěti prostor pro vlastní zkoumání a hraní v přírodě, ale také nestrukturovat volný čas příliš mnoho, neboť někdy méně může znamenat více. Varovným signálem by mělo být, že dnešní děti jsou často přehlacené zájmovými aktivitami. Úlohou pedagoga volného času je také rodičům doporučit, o co by dítě mohlo mít zájem a upozornit na případnou „přehlacenost“.

Práce současně otevírá prostor pro navazující výzkumy. Kromě ověření vlivu dětských táborů na vztah k přírodě se nabízí také možnost ověřování vlivu konkrétních programů environmentální výchovy na rozvíjení environmentální senzitivity, případně vytváření programů nových a jejich testování v praxi.

Použitá literatura:

- 1) BROUKALOVÁ, L., NOVÁK, M., 2012. Cíle a indikátory pro environmentální vzdělávání, výchovu a osvětu v České republice. *Envigogika* [online]. roč. 7, č. 1 [vid. 19.10. 2012]. Dostupné: <http://envigogika.cuni.cz/index.php/cz/recenzovane-clanky/2012/envigogika-2012-vii-1/673-cile-a-indikatory-pro-environmentalni-vzdelavani-vychovu-a-osvetu-v-ceske-republice>
- 2) ČINČERA, J., KOMÁRKOVÁ, M., 2010. Využití kresby jako prostředku evaluace programu na rozvíjení environmentální senzitivity mladších dětí. *Envigogika* [online]. roč. 5, č. 2 [vid. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/en/reviewed-papers/2010/envigogika-2010-v-2/399-vyuziti-kresby-jako-prostredku-evaluace-programu-na-rozvijeni-environmentalni-senzitivity-mladsich-deti>
- 3) ČINČERA, J., 2011. Vliv pobytového programu o Jizerských horách na proenvironmentální postoje a hodnoty. *Envigogika* [online]. roč. 6, č. 3 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/cz/recenzovane-clanky/2011/envigogika-2011-vi3/604-vliv-pobytoveho-programu-o-jizerskych-horach-na-proenvironmentalni-postoje-a-hodnoty>
- 4) ČINČERA, J., 2012. Děti a les: analýza mentálních map žáků čtvrtých tříd. *Envigogika* [online]. roč. 7, č. 1 [cit. 2013-03-17]. Dostupné z: <http://envigogika.cuni.cz/index.php/cz/recenzovane-clanky/201-envigogika-2012-vii-1/658-deti-a-les-analyza-mentalnich-map-zaku-ctvrtych-trid>
- 5) ČINČERA, J., 2012. Strach z lesa: vliv programu environmentální výchovy na snižování obav žáků z pobytu v lesním prostředí. *Envigogika* [online]. roč. 7, č. 2 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/cz/recenzovane-clanky/2012/envigogika-2012-vii-2/696-strach-z-lesa-vliv-programu-environmentalni-vychovy-na-snizovani-obav-zaku-z-pobytu-v-lesnim-prostredi?highlight=WyJzdHJhY2giLCJ6IiwibGVzYSIsIlx1MDEwZGluXHUwMTBkZXJhIiwic3RyYWNoIiHoiLCJzdHJhY2ggeiBsZXNhIiwieiBsZXNhIl0>
- 6) ČINČERA, J., 2012. Vliv výukového programu na rozvíjení environmentální senzitivity žáků. *Envigogika* [online]. roč., VII č. 2 [vid. 2012-10]. Dostupné z: <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/cz/recenzovane-clanky/2012/envigogika-2012-vii-2/685-vliv-vyukoveho-programu-na-rozvijeni-environmentalni-senzitivity-zaku>
- 7) FRANĚK, M., 2012. Nature Relatedness Scale. Český překlad škály měřící spojení s přírodou. *Envigogika* [online], roč. 7, č. 1 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: <http://www.envigogika.cuni.cz/index.php/cz/recenzovane-clanky/2012/envigogika-2012-vii-1/660-nature-relatedness-scale-cesky-preklad-skaly-merici-spojzeni-s-prirodou>
- 8) FRANĚK, M., 2004. Psychosociální faktory ovlivňující úspěšnost environmentální výchovy. *Český ekologický ústav, oddělení environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty*. [on-line]. [vid. 1. 2. 2013] Dostupné z: http://www.volny.cz/evans01/sisyfos/fr_studie.rtf
- 9) HEN-HSUAN, CH., MONROE, M. C., 2012. Connection to Nature: Children's Affective Attitude Toward Nature. *Environment and Behavior*, roč. 44, č. 7, s. 31-49.

- 10)Hnutí Brontosaurus, 2013. In: *WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie* [online]. Aktualizováno 19. 1. 2013 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Hnu%C3%ADBrontosaurus>
- 11)CHAWLA, L., 1999. Life paths effective environmental action. *The Journal of Environmental Education.*, Vol.31, no. 1, 15-26. ISSN 0095-8964.
- 12)CHRÁSKA, M., 2007. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada. ISBN: 978-80-247-1369-4.
- 13)Iris, o.p.s. : Společnost pro osvětu a vzdělávání [online]. [vid. 18.3.2013]. Dostupné z: <http://www.iris-ops.cz/zpatky-pod-stromy/detail/26>
- 14)JANČAŘÍKOVÁ, K., eds., 2009. Výsledky empirického výzkumu dětských kontaktů s přírodou 2009 [online]. Praha. ISBN: 978-80-903968-5-2. Dostupné z: <http://www.zelenykruh.cz/dokumenty/300409-clovek-priroda-fin.pdf>
- 15)JANČAŘÍKOVÁ, K., 2013. Základy ekologie a problematiky životního prostředí pro pedagogy/Environmentální výchova/Cíle environmentální výchovy [online]. [vid. 17. 3.. 2013]. Dostupné z: http://www.enviwiki.cz/w/index.php?title=%C3%A1klady_ekologie_a_problematiky_%C5%BEivotn%C3%ADho_prost%C5%99ed%C3%AD_pro_pedagogy/Environment%C3%A1ln%C3%AD_v%C3%BDchova/C%C3%ADle_environment%C3%A1ln%C3%AD_v%C3%BDchovy&oldid=8905
- 16)JUNÁK, Svaz skautů a skautek., 2011. In: *Skaut* [online]. 2013 [vid. 19.3. qq2013]. Dostupné z: <http://www.skaut.cz/>
- 17)KOUCKÁ, P., 2006. Láska ke krajině. *Vztahkpriode* [online]. [vid. 3.4 .2013]. <http://www.vztahkpriode.cz/view.php?cisloclanku=2007090002>
- 18)KRAJHANZL, J., 2007. Děti a příroda: období dětského vývoje z hlediska environmentální výchovy. *Vztahkpriode* [online]. s. 1-9 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: <http://www.vztahkpriode.cz/soubory/evyvoj.pdf>
- 19)KRAJHANZL, J., 2010. *Charakteristika osobního vztahu k přírodě: Úvod do teorie a pojmosloví*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 369 . Vedoucí disertační práce prof. PhDr. Lenka Šulová, Csc.
- 20)KRAJHANZL, J., 2010. Environmentální a proenvironmentální chování. *Ped.muni* [online]. s. 244 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: <http://www.ped.muni.cz/z21/knihy/2011/36/36/texty/cze/karajhanzl.pdf>
- 21)Liga lesní moudrosti, 2007. In: *WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie* [online]. Aktualizováno 17. 8. 2007 [vid. 18.3.2013]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Liga_les%C3%AD_moudrosti
- 22)LOUV, R., 2008. Last Child in the Woods: Saving Our Children From Nature-Deficit Disorder. Chapel Hill: Algonquin Books., ISBN -13: 978-1-56512-605-3.

23)Metodický portál VÚP: Doporučené očekávané výstupy: environmentální výchova v základním vzdělávání [online]. [vid. 17.3. 2013]. Dostupné z: http://www.vuppraha.cz/wp-content/uploads/2011/08/environmentalni_vychova.pdf

24)METZGER, T., McEWEN, D. 1999. Measurement of Environmental Sensitivity. *The Journal of Environmental Education*, 30, 4, p. 38-39.

25)National Outdoor Leadership School, 2013. In: *Nols* [online]. 2013 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: <http://www.nols.edu/about/values.shtml>

26)National Outdoor Leadership School, 2013. In: *WIKIPEDIA - the free encyclopedia* [online]. Aktualizováno 28.1. 2013 [vid. 18. 3. 2013]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/National_Outdoor_Leadership_School

27)Outward Bound International, 2004 – 2013. In: *Outwardbound* [online]. 2013 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: www.C.net/about-us/philosophy/

28)Outward Bound, 2013. In: *WIKIPEDIA - the free encyclopedia* [online]. Aktualizováno 3.3. 2013 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: http://en.wikipedia.org/wiki/Outward_Bound

29)PECHA, L., 1999. Woodcraft: lesní moudrost a lesní bratrstvo. Olomouc: Votobia. ISBN:80-7198-353-5.

30)Prázdninová Škola Lipnice, 2012. In: *WIKIPEDIE – otevřená encyklopedie* [online]. Aktualizováno 10.2. 2012 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: http://cs.wikipedia.org/wiki/Pr%C3%A1zdninov%C3%A1_%C5%A1kola_Lipnice

31)Prázdninová Škola Lipnice [online]. [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: <http://www.psl.cz/index.php?submenu=2>

32)Skauting, 2012 . In: *SCOUTWIKY* [online]. Aktualizováno 15. 9. 2012 [vid. 13. 8. 2011]. Dostupné z: <http://cs.scoutwiki.org/Skauting>

33)SPÁLENÝ P., 2013. Liga lesní moudrosti. In: *Woodcraft* [online]. 2013 [vid. 19.3. 2013]. Dostupné z: <http://www.woodcraft.cz/index.php?right=&lan=cs>

Seznam příloh

- 1) táborová hymna
- 2) táborový dotazník

Přílohy

Táborová hymna:

Pravěk vládne táborem,

matka rodu bdí,

Lovci v kůži oděni,

s kyjem hlídají,

Učíme se s ohněm žít,

mamutici podojit ...

Být se všemi kamarád,

pravdu lesa ctít.

Když hlad trápí rod celý,

mamuti tu jsou,

Šaman tancem zavelí,

jámu vykopou.

K masu každý utíká,

bude mamut , mňam 3x..

V rodu síla veliká,

nikdo není sám.

Táborový dotazník

Ahoj,

Chtěla bych Tě poprosit o spolupráci, studuji Technickou Univerzitu v Liberci a tento rok píši svou bakalářskou práci pro kterou bych potřebovala abys vyplnil/la tento dotazník.

Prosím tě:

- 1) neopisuj
- 2) odpovídej podle pravdy

Díky za tvou práci!

Terka.

Každý se něčeho bojí a není ostuda to přiznat. Je v lese něco, z čeho máš strach? Zakřížkuj smajlíka, který nejlépe odpovídá tomu, jaký doopravdy máš strach z věcí, na které se Tě budu ptát. Čím víc se smajlík **usmívá**, tím víc je v **pohodě**. Čím víc se *mračí*, tím větší má *strach*.

Příklad

Když jsem v lese...,

...bojím se, že na mě při bouřce padne strom.

Takhle by to hodnotil Honza:

To znamená, že Honza říká: Dávám si pozor, a když je velká bouřka, jdu se někam schovat. Takže se moc nebojím, i když mi to úplně příjemné není.

Takhle by to hodnotila Hela:

To znamená, že Hela říká: Mám z bouřky v lese docela strach a uklidním se, až když doběhnu domů!

Když jsem v lese, bojím se ...

1. ...klíšťat:

2. ...divokých zvířat:

3. ..., že se ztratím:

4. ..., že se ušpiním:

5. ..., že se budu nudit:

6. ..., že potkám vlka:

7. ..., že mi někdo ublíží:

8. ..., že šlápnu do něčeho hodně ošklivého:

9. ..., že mě uštkne zmije:

10. ..., že potkám rozzlobené divoké prase:

11. ..., že mě omylem zastřelí myslivec:

12. ..., že na mě při bouřce spadne strom:

13. ..., že potkám pytláka:

14. ..., že mě kousne sršeň:

15. ..., že nenajdu cestu domů:

16. ..., že zmoknu:

17. ..., že nastydnu:

18. ..., že ztratím signál mobilu:

19. ..., že zapadnu do bažiny:

20. ..., že nebudu vědět, jak si mám v lese hrát.

Aby ses nemusel podepisovat a tvé odpovědi zůstaly anonymní (aby o nich nevěděl ten, u nějž si to nepřiješ) tak místo podpisu vytvoř jednoduchý kód:

Napiš:

- první písmeno ze svého křestního jména
- první písmeno z křestního jména tvé maminky
- první písmeno z křestního jména tatínka
- den tvého narození

vzniklý kód:

Příklad:

- jmenuji se Tereza, tak napíšeš → T
- maminka se jmenuje Věrka, tak napíšeš → V
- tatínek se jmenuje David, tak napíšeš → D
- narodila jsem se 25. prosince, tak napíšeš → 25

vzniklý kód: TVD25

Děkuji za Tvou práci!

Terka.